

CORVINA

Levendel Júlia

Alacsonypadlós kocsiban
esszé (részlet)

*...keserves átok tudni azt, amit
nem-tudni jobb!*
Szophoklész

Mikor március utolsó napján a Mechwart ligetnél felszálltam a 6-os villamosra, mintha vastag rétegek – rongy? kóc? sűrű köd inkább? – próbálnák értelmetlenül az utóbbi hetekben pengeélesnek érzett, villogó kérdéseimet; de lehet, hogy éppen fordítva történt, és kérdéseim bökték át újra meg újra a normálisan védelmező burkot. Miért megyek a Történeti Levéltárba? Mit akarok mégis megtudni, megérteni, miféle egyértelmű, tisztázó válaszokat remélek most, hiszen tucatnyi éve csak háritom az önmagában is undorító és kezdetől undorítóan tálalt, bulvárosított ügynök-témát?

Háritom, mert az adatok – hogy kik voltak beszervezett spiclik a Kádár-rendszerben és miféleket jelentettek – unalmasak; akárhány bizsergetőnek szánt listát hoztak eddig nyilvánosságra, nem találtam egyetlen meghökkentő nevet sem. A nagy leleplezési-önleplezési, bűnbánó, elítélő vagy megbocsátó színjátékok a szórakoztatóipar kíváncsi szerinti primitivizálódtak, elsődleges „céljuk” az ilyen-olyan hírverés, az önfényezés-önmocskolás, voltaképpen az eladhatóság (szemérmetlenül hányan iparkodtak „melegen tartani” a saját és családi-baráti szennyest, hányszor és hányféleképpen árusítottak!) – így eleve kizárt a megértés, a valódi tudás. A hajcihő mindig megnyomorítja a szellemet, és a mégoly szerény alternatívát sem tűri el. Ebben az ügynök-témában alapfeltételezés, hogy az egykori beszervezettek sunnyognak, takargatnak, s ha elkerülhetetlen, nyilvánosan gyónnak, de miután a ceremónia hivalkodó és megint csak megfizetett, a „bűnösök” és „bűnt feltárók” perverz összejátszása eltorlaszolja az utat – nemcsak a katarzis, de a bármilyen gondolat elől. Az Oktogonig csupán négy megállót mentem a világvárosi Combinóval, a Margit híd felújítása miatt a szigetnél nem áll meg a villamos; ezt az információt – mint a többit is: a következő állomások neveit, az átszállási lehetőségeket – a budai hídfő előtt magyarul és angolul, még hozzá szép kiejtéssel, jól érthetően, vagyis remek hangtechnika alkalmazásával tudatták velünk, utasokkal. Félúton, a Jászai Mari téri megállónál, amikor a népharagot képviselő mázsás fiatalember a finoman nyíló ajtón kilökte a nyiszlett jegyellenőrt, már tudtam – megvilágosodásszerűen rádöbentem –, miért megyek a Történeti Levéltárba: ezért. Mert amit az imént láttam-hallottam, s amihez némán most is csak asszisztálhattam – holott még mindig bőghetnékem van ettől a sanyarú, bár előkelőnek ható báméskodó-szereptől –, ebben a Combino-jelenetben sűrűsödni láttam az ügynök-történeteket is mozgató indulatokat, az elzülles és elzüllesztés folyamatát; a mentális és erkölcsi hiányállapotot – szóval okokat és következményeket, a hólabdaként tömbösödő és fenyegető katyvaszosságot.

Amikor H. B.-vel a múlt század végén átvettünk pár másolatot besúgóink jelentéséből az akkor még Történeti Hivatalnak nevezett intézményben, legelőbb is az ügynökök butaságát, az egykori „hálózat” otromba puffadtságát éreztem, hogy még a diktatúra védelmezésére sem volt alkalmas ez a minden részletében ósdi, és „népgazdasági” szempontból iszonyúan pazarló, felesleges papírhegyeket gyártó spicli-rendszer. Senki semmi „titkosat” le nem leplezett itt. A leginkább jellemző – és a legmulatságosabb – nekem akkor a „Hajdu” fedőnéven jelentő Tar Sándor beszámolója volt, hogy Kisorosziba utazott Mészöly Miklóshoz, ahol értesülése szerint többen összejöttek. Odafele a HÉV-megállóban találkozott

velünk (H. B.-vel meg velem), s megtudta – na, mit tudott meg?!, hogy unalmasnak találtuk a beszélgetést, és hamar eljöttünk.

A „Sárdi” fedőnevű ügynökről viszont nem sejtettük még, valójában kicsoda; akkoriban **Eörsi István**nal is csak találgattunk, de nem sikerült beazonosítani. Mennyit áhítozott **Eörsi** a szavait hűségesen tolmácsoló spiclire! Az 1969 márciusában rendezett Eszmélet-estről „Sárdi” még úgy jelentett, mintha ő maga ott sem lett volna, ám buzgón faggatta a különböző „irodalmi szereplőket”, hogy „véleményükkel” megerősítse elvárt mondandóját. A következő év tavaszán H. B. költői estjére a Fiatal Művészek Klubjába biztosan eljött. A Népköztársaság (ma Andrásy) úti FMK-ban (a mai KOGART-ház) akkoriban rendszeresen tartottak kortárs írói esteket, s amikor H. B. meghívást kapott – sorra került? –, úgy gondolta, ez is alkalom lehet az Eszmélet folyóirat „ügyét” egyengetni (hatni a hatalomra), hiszen több mint két esztendője küszködtünk már az önálló (értsd: cenzúra nélküli) szellemi műhely megteremtéséért. Saját versei mellett így három fiatal, eszméletes költőt is bemutatott: Petri Györgyöt, Várad Szabolcsot és Bálint Istvánt. Még egyikük sem publikálhatott kötetet. „Sárdi” a „szigorúan titkos!” és „különösen fontos!” pecséttel aktásított beszámolójában értelmezte H. B. gesztusát, megtoldva a korábban is jelzett vélekedést, hogy H. mindig csak „forgalomba akarta hozni a nevét”, és „nincs egyéb szándéka, mint saját becsvágya”. Ügynökünk – több tárgyi tévedéssel – arról is beszámolt, hogy „a versek tolmácsolásán és hallgatásán kívül az est főtémája... a másnapi leányfalusi [sic!] kirándulás volt. A kör ugyanis lefoglalta a leányfalusi camping-et két napra, ott kívántak táborozni és bizonyos irodalmi ankétot tartani, egymás között”. Jó ötlet volt, biccenthetek ma is: a kempinget, az összes bungalóval, a saját nevemre vettem ki. A minisztérium irodalmi osztálya nyomatékosan figyelmeztette H. B.-t, hogy ne tartsuk meg az összejövetelt, de végre valamit nem volt módjuk betiltani – s persze megtartottuk. A FMK-ban Csoóri Sándor javasolta, hogy hívjuk meg a Kiadói Főigazgatóságot is, **Eörsi** ezen kapva „a jelenlévő Sándor Andrásnak is ajánlotta, hogy jöjjön el és képviselje a Szerzői Jogvédőt”. Ezt is „Sárdi” jelentéséből idézem – ám a „munka dosszié” gépelt lapjai mellett a közelmúltban az informátor kartonjáról készült másolatot is megkaptam, és olvasom, hogy „Sárdi” fedőnéven Sándor Andrást szervezték be 1966. március 9-én. Nevezett munkahelye a Szerzői Jogvédő Hivatal, s mint a többi kartonon is ott áll: a beszerzés „hazafias alapon” történt – ezért jelentett hát önmagáról is? Olvasom aztán az irodalmi lexikonban, hogy az ötvenes évek elején a Szabad Népnél dolgozott, könyveket írt, ötvenhat után pedig börtönben is volt – mert mindig, minden ilyen szomorú közönségességgel megy végbe?